

УДК 007:304:070

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ТВОРЧОСТІ: КОНЦЕПЦІЯ ВОЛОДИМИРА ЗДОРОВЕГИ

Мирослава Рудик

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
бул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua*

Досліджено концепцію журналістської творчості відомого теоретика журналістики і публіциста Володимира Здровеги, визначено теоретичні засади журналістської діяльності.

Ключові слова: Володимир Здровега, теорія журналістики.

Журналістика, як і будь-яка інша сфера діяльності людини, має теоретичне підґрунтя. Хоч часто журналістська практика випереджає теорію, диктує нові завдання, все ж не можна обійтися без теоретичних засад, які забезпечують функціонування засобів масової інформації.

Над проблемами теорії журналістики працювало чимало дослідників. Кожен з теоретиків намагався власними науковими здобутками зробити внесок у літопис журналістикознавства. Серед дослідників науки про журналістику слід відзначити В. Дмитрука, Ю. Лазебника, В. Рубана, І. Прокопенко, Д. Прилюка, В. Здровегу, Д. Григораша, Й. Цьоха, В. Полковенка, Г. Вартанова, Є. Бондара, І. Дем'янчука та ін.

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою комплексного вивчення теоретичних здобутків відомого журналістикознавця, багаторічного декана факультету журналістики Львівського університету Володимира Здровеги. Адже Володимир Здровега автор 30 підручників і монографій, понад 500 наукових, науково-популярних і публіцистичних творів про журналістику.

Мета нашого дослідження — визначити концепцію журналістської творчості відомого теоретика журналістики Володимира Здровеги.

Ми ставимо перед собою завдання дослідити теоретичні засади журналістської творчості, які, на думку Володимира Здровеги, мали б забезпечити успішне функціонування мас-медіа.

Об'єктом нашого дослідження є праці Володимира Здровеги, у яких вчений обґрунтовує теоретичні основи журналістської діяльності.

Предмет дослідження — це концепція журналістики Володимира Здровеги, побудована на певних правилах, практичних рекомендаціях працівникам ЗМІ.

Новизна нашого дослідження полягає в тому, що наукова спадщина Володимира Здорогеги ще не досліджена журналістикознавцями. Ніхто раніше не робив спроби визначити концепцію журналістської творчості вченого.

Над проблемами теорії і практики журналістики Володимир Здорогега працював все життя. Свої наукові пошуки вчений присвятив найменш дослідженим на той час явищам журналістської творчості. Як зазначає колега Володимира Здорогеги, професор кафедри української преси М. Нечитайлюк: «...своїми науковими «нарисами», проблемними монографіями і статтями в журналах професор Здорогега переважно торкався і розробляв не питання журналістської методології, а цілком нерозроблених у науці проблем майстерності публіциста, чим, власне, найбільше прислужився для поступу науки про журналістику і для виховання молодих журналістів у вузі. Маю на увазі передусім перші дві книжки Здорогеги — «Мистецтво публіциста» (1966) і «У майстерні публіциста» (1969), які й досі не застаріли, їх залюбки читають студенти-журналісти і науковці-викладачі теоретичних дисциплін» [1].

Власне, найбільшим внеском Володимира Здорогеги у розвиток науки про журналістику вважають його теорію публіцистики. Адже Володимир Йосипович один з перших у Радянському Союзі і перший серед українських вчених почав працювати над проблемами теорії публіцистики. Серед найвідоміших теоретичних здобутків вченого слід відзначити: «У майстерні публіциста. Проблеми теорії, психології, публіцистичної майстерності», «Пошуки істини, утвердження переконань. Деякі гносеологічні та психологічні проблеми публіцистики», «Слово тоже есть дело. Некоторые вопросы теории публицистики», «Питання психології публіцистичної творчості», «Тенденційність і доказовість у публіцистиці», «Покликання і талант публіциста».

Як справедливо стверджує О. Кузнецова: «До В. Й. Здорогеги не було загальної теорії публіцистики, цілісної концепції публіцистики, інформаційної моделі публіцистики, розуміння її місця серед інших видів літературної творчості. Він наповнив теорію публіцистики системою узагальнених знань, показав специфічний взаємозв'язок основних структурних елементів: фактів і публіцистичних образів, системи фактів як основи створення публіцистичних образів; довів, що основою публіцистичного твору є оригінальна авторська думка. Саме думка зумовлює побудову й аргументацію, трактування фактів, подій, явищ. Змістова частина його досліджень пов'язана з класичними філософськими поглядами, системним прогресивним світоглядом вченого, із загальнонауковими методологічними підходами до дійсності, що дало змістовний результат: теоретичне системне наповнення його першої і всіх наступних монографій (категоріями, закономірностями, принципами публіцистики)» [8; 173].

У монографії «Пошуки істини, утвердження переконань. Деякі гносеологічні та психологічні проблеми публіцистики» Володимир Здорогега розробляв проблеми методології журналістики, визначав філософські та психологічні аспекти журналістської діяльності, визначав функції публіцистики, предмет відображення, зміст, форму публіцистичного твору, значення публіцистичного методу.

Володимир Здорогега вважав основною функцією публіцистики формування громадської думки. А для цього, зазначає вчений, потрібні аналіз і синтез, систематизація і зіставлення, глибоко усвідомлений вплив на розум і почуття [1; 13].

Хоч Володимир Здоровега обґрунтував появу теорії публіцистики як проміжної ланки між науковим і художнім пізнанням дійсності, все ж це була альтернатива для тогочасної науки, своєрідна спроба опору ідеології, яка бачила науку інструментом у руках пропаганди, це спосіб збереження авторитету вченого і науки в цілому.

Володимир Здоровега був одним з тих людей, хто не тільки вміє творити науку, а й знає, як застосувати теоретичні здобутки на практиці. Вчений мав особливий хист мислити теоретично, складні наукові постулати доступно доносити до аудиторії, бачити перспективи своїх наукових пошуків, відчувати важливість поставлених проблем. Йому притаманна надзвичайна толерантність і здатність постійно вчитися і самовдосконалюватися. Як зазначає учень Володимира Здоровеги, відомий український журналіст С. Курпіль: «...Мені випало вчитися у період глибокого застою, у другій половині 70-х років, тоді, коли усі промови, навіть наукові роботи закінчувалися подякою ЦК КПРС на чолі з Леонідом Брежневим. У той час не кожен студент розумів, що ж відбувається насправді. ...Та для нас у той час спілкуватися з професором Здоровегою було ковтком свіжого повітря. Володимир Йосипович намагався досить тверезо доносити до студентів свої відчуття, свої думки не тільки про журналістику, але й про час, в якому вони живуть. Націлював нас критично ставитися до дійсності, самим шукати істину» [5; 19].

Після здобуття незалежності в Україні виникла потреба у новому осмисленні журналістики, її функцій і ролі у суспільстві, це і принципово новий підхід до підготовки журналістських кадрів, з якісною зміною форм і змісту освіти, новою навчально-методичною літературою, розв'язанням кадрових проблем, зростанням ролі журналістської практики. А також саме становище української журналістики у пострадянському інформаційному просторі, де ринок інформації заповнили російські видання. З-поміж цих проблем також і відсутність законодавчої основи функціонування українських мас-медіа, що спричинило чимало маніпуляцій, коли газети закривали у судовому порядку. Не можна не згадати і про економічне зубожіння українських ЗМІ, що загалом позначалося на якості української журналістики, яка не могла випускати конкурентоздатні інформаційні продукти. Виникла проблема підвищення професіоналізму журналіста, збільшення його професійних навиків, що було зумовлене кількісним зростанням мас-медіа, розширенням функцій журналістики, комерціалізації українського інформаційного простору.

Володимир Здоровега брав активну участь у становленні української журналістики, і в науці, і на практиці. Як зазначає О. Мелешенко «Упродовж 1990-х років традиційні центри вищої журналістської освіти у Києві та Львові були доповнені спочатку Дніпропетровським, а пізніше Харківським, Запорізьким, Донецьким, Таврійським, Ужгородським та багатьма іншими національними (державними) університетами, а також приватними вищими навчальними закладами. Відтак стала очевидною потреба в навчально-методичній літературі — передусім для цих центрів. Володимир Здоровега починає писати тексти лекцій з «Вступу до журналістики», які виходять двома виданнями 1994 та 1998 років. Після завершення цієї праці він переключається на написання підручника «Теорія і методика журналістської творчості», який виходить двома виданнями на рубежі XX–XXI сторіч» [8; 186]. Вищезазначені праці Володимира Здоровеги залишаються і сьогодні найціннішими у журналістикознавстві.

«Теорія і методика журналістської творчості» (2001 і 2004 рр.) — це підручник, за яким стогодні навчаються тисячі студентів усіх факультетів і відділень журналістики в Україні. Сам Володимир Здоровега так розмірковує над призначенням цієї книжки: «...допомогти людині стати журналістом, сприяти входженню її у фах, засвоєнню значного масиву інформації, стимулюванню жаги знання, без якого неможливе формування професіонала у сфері інтелектуальної діяльності» [6; 10]. І. Лубкович стверджує: «Теорія і методика журналістської творчості» В. Здоровеги — перший в Україні й один із перших у постсоціалістичних країнах підручник, присвячений теорії й методиці літературної праці в журналістиці» [6].

У науковому доробку вченого є чимало й інших праць, у яких автор обґрунтовує теоретичні засади функціонування журналістики, а також шляхи наближення журналістської освіти до вимог сучасної журналістської практики.

У формулюванні теоретичних засад журналістської творчості особлива заслуга Володимира Здоровеги у визначенні журналістської майстерності, феномену цікавого, увагу приділено характеристиці жанрів журналістського твору, процесу написання матеріалу (задум, тема, концепція, ідея твору), класифікації методів відтворення.

У понятті «журналістська майстерність», як доводить Володимир Здоровега, — «нашаровуються різні ознаки професійних рис працівника ЗМІ від морально-громадських (мужність, сміливість), психологічних (оперативність, відчуття актуальності), освіченість (знання, компетенція) до суто літературних (уміння цікаво, стисло, образно викладати думку), а на телебаченні ще й певні зовнішні дані (голос, зовнішній вигляд). Зрештою, високий професіоналізм журналіста охоплює ще й глибинніші людські якості, особливу внутрішню енергетику, яка дає змогу йому впливати на інших людей, підпорядкувати їх своїй духовній владі. Ця внутрішня духовна сила завжди була притаманна видатним політикам, ораторам. Потрібна вона і журналістам, особливо телевізійним» [3; 32].

Літературна майстерність — важлива складова журналістської творчості, без якої власне немислима журналістика. Володимир Здоровега стверджує: «Кожен із видів літературної праці має свою специфіку, вимагає своєрідних задатків. Літературна робота в журналістиці не належить до найскладніших. Нерідко вона видається навдивовижу простою. Кожна освічена, грамотна людина може написати замітку для газети чи сказати кілька слів у мікрофон. Однак дописувати епізодично до газети і бути журналістом-професіоналом — це не одне й те саме. Не будучи найскладнішим видом літературної творчості, журналістика, за загальним визнанням, є водночас найважчим її видом. І це пояснюється характером творчої праці саме у ЗМІ. Вона вимагає насамперед оперативності, максимальної зібраності, зосередженості, вміння шукати інформацію та її найрізноманітніші джерела, здатності налагоджувати контакти з людьми» [3; 13].

Складова журналістської майстерності — феномен цікавого — це власне та дорога, яка сьогодні веде до успіху на ринку інформації. Стосовно цього журналістикознавець сказав так: «В умовах інформаційного буму, колосального збільшення інформації, так і шуму проблема цікавості набуває стратегічного значення. Щоб цікаво писати, розповідати, показувати, журналістові самому повинно бути цікавим відтворюване ним життя, і сам він повинен бути для

реципієнта особистістю. Скільки б не вели мову про те, що таке цікаво, розумом осягнути цей феномен важко, він відчувається інтуїтивно. Це, найімовірніше, підсвідоме, вроджене відчуття — органічна частина журналістського обдарування» [3; 49].

Володимир Здоровега, розробляючи теоретичні основи журналістики, розумів, що наука про журналістику була б не повною без урахування жанрової палітри журналістських творів. Володимир Здоровега зазначає: «Жанр, безумовно, — один з елементів форми журналістського, як і літературного твору взагалі. Він завжди визначається задумом, змістом, роллю, яку виконує певний твір на газетній полосі, у програмі теле- чи радіопередачі. Хоча у журналістській практиці можливий зворотний процес, коли авторові замовляється стаття чи репортаж, звіт чи інтерв'ю» [3; 143].

Володимир Здоровега визначає кілька критеріїв поділу журналістських матеріалів на жанри: за об'єктом відображення, за призначенням виступу, за масштабом охоплення дійсності, за особливостями літературно-стилістичних засобів вираження задуму. Хоч Володимир Здоровега запевняє, що «Поділ журналістських творів на жанри і жанрові групи досить умовний. Життя, жива журналістська практика завжди багатші, ніж наукові уявлення про них» [3; 147].

Володимир Здоровега писав: «Багато залежить від розуміння характеру журналістської творчості. Що таке журналістика з погляду психології творчості? Дещо спрощуючи цю складну проблему, можна сказати, що творчість — це така діяльність, у результаті якої народжується щось нове, досі невідоме, цінне, суспільно корисне» [3; 18].

Вчений наголошував на практичному застосуванні журналістської творчості, яке повинно вилитися у суспільно важливу справу. Володимир Здоровега слушно зауважує: «Ще одна характерна ознака журналістики як виду творчості — її практична спрямованість на досягнення певних результатів як у сфері свідомості, так і практичних вчинків конкретної людини, групи людей, органів влади, громадських організацій тощо. Іншими словами йдеться про результативність преси» [3; 16].

Тож Володимир Здоровега вбачав сенс журналістської творчості насамперед в ефективності журналістського твору, його змістовому наповненні, у відповідальній місії перед суспільством.

Скажімо, він визначає, що «журналістська праця — не просто вміння вправно написати замітку чи статтю, хоч ці ази ремесла треба засвоїти, а своєрідний спосіб сприйняття світу, спосіб бачення реальності, спосіб мислення і світовідчуття, спосіб існування й усвідомлення себе в неспокійному житті. Тому ніяк не можу погодитись із тим, що майстерність журналіста — це всього-на-всього вправне володіння пером чи «підвішений язик» [2; 72].

Що ж до набуття досвіду у журналістській праці і певного рівня журналістської майстерності, Володимир Здоровега запевняє: «Як і в інших сферах людської діяльності, кожен проходить певні етапи професійного становлення. Талант же творчого працівника формується поступово, внаслідок насамперед самостійної праці, самостійного досвіду. Не можна навчити писати — цього можна навчитися, повторимо ще раз. Тим паче не можна навчити стати майстром у творчій справі. Майстри народжуються у процесі поєднання природних здібностей, знань, наполегливої праці, терпіння. І все ж певні професійні знання як результат конденсованого досвіду, як своєрідний компас, орієнтир у супереч-

ливих процесах творчості у журналіста, особливо початкуючого, повинні бути. Хоча б для того, щоб учитись і на чужому досвіді, на чужих, а не тільки на власних помилках. Нікому не вдасться уникнути власних помилок, але можна звести їх до мінімуму і не винаходити заново велосипед» [3; 26].

Як бачимо, Володимир Здоровега до питання журналістської творчості підходив комплексно, враховуючи й історичні умови функціонування ЗМІ, і вимоги практики. Концепція журналістської творчості Володимира Здоровеги охоплює найскладніші моменти творчого процесу: задум, тема, ідея твору, феномен цікавого, жанрова різноманітність журналістських матеріалів, поняття майстерності журналіста, особливості творчого обдарування журналіста, літературна робота над журналістським твором тощо. Він не тільки теоретично обґрунтовував засади журналістської діяльності, а й давав практичні рекомендації працівникам мас-медіа щодо створення якісного конкурентоздатного інформаційного продукту. Адже, як зазначає Володимир Здоровега: «Журналістський твір, на відміну від наукового чи художнього, має специфічні ознаки: актуальність, оперативність, політична гострота, практична спрямованість, постійна циклічна повторюваність тем, строгий документалізм та ін.» [3; 14].

Наступні плани Володимира Здоровеги, як зазначає О. Мелешенко, були пов'язані з написанням підручника «Основи журналістики та масової комунікації». Володимир Йосипович говорив, що «мусить її написати», та нагла смерть обірвала цей і численні інші задуми науковця...» [8; 186]. Також Володимир Здоровега планував написати книгу «Українська публіцистика: історія, теорія і досвід». Про це йдеться в інтерв'ю газеті «День», приуроченому до 75-річчя вченого [4]. Але, як справедливо зауважує М. Присяжний: «Його Вічність — це добра пам'ять тисяч вихованців і читачів, десятки книжок і сотні публікацій, які заклали фундамент наукової школи теорії і практики журналістики, це зведений дім і доглянутий сад львівської школи журналістики» [9].

1. *Здоровега В. И.* Публицистика, ее природа, общественная роль, гносеологические и психологические основы: Автореф. дис. ...докт. филол. наук. — М., 1970.
2. *Здоровега В.* Про журналістику і журналістів: Статті, есе, виступи діалоги. — Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. — 131 с.
3. *Здоровега В.* Теорія і методика журналістської творчості: Підручник. 2-ге вид. — Львів, 2004. — 268 с.
4. *Здоровега В.* На журналістів чинитимуть тиск // День. — 2005. — 11 жовт.
5. *Курпіль С.* Спількування з Володимиром Йосиповичем для нас було ковтком свіжого повітря // Збірник праць кафедри української преси. — Вип. 3. — Львів, 2000. — С. 19–20.
6. *Лубкович І.* Дилогія про медіасвіт і людину в ньому // Телекритика. — 2005. — №1–2.
7. *Нечиталюк М.* Текст доповіді на всеукр. наук.-практ. конф. «Сучасна українська журналістика: ідейно-концептуальні засади, тенденції, перспективи», присвячена пам'яті корифея української журналістики Володимира Здоровеги.

8. Пресознавчі студії: історія, теорія, методологія // Збірник праць кафедри української преси і дослідницького центру історії західноукраїнської преси. Вип. 2 (8). — Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. — 350 с.
9. *Присяжний М.* Вічність Володимира Здоровеги // Дзеркало тижня. — 2006. — 16 черв.

THEORETICAL BASES OF JOURNALISM CREATIVITY: CONCEPT OF VOLODYMYR ZDOROVEHA

Myroslava Rudyk

Ivan Franko National University of Lviv,
Chuprynky Street 49, 79044, Lviv, Ukraine

Tel. office: (032) 239-47-51

E-mail: journft@franko.lviv.ua

The article discusses the concept of journalistic creative work of the famous journalism theorist and publicist Volodymyr Zdoroveha. Some theoretical principles of journalistic work have been determined as well.

Key words: Volodymyr Zdoroveha, theory of journalism.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ НАЧАЛА ЖУРНАЛИСТСКОГО ТВОРЧЕСТВА: КОНЦЕПЦИЯ ВЛАДИМИРА ЗДОРОВЕГИ

Мирослава Рудык

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, 79044, Львов, Украина

Тел. оф.: (032) 239-47-51

E-mail: journft@franko.lviv.ua

Исследовано концепцію журналістського творчества известного теоретика журналистики и публицистики Владимира Здоровеги, обозначено теоретические начала журналистской деятельности.

Ключевые слова: Владимир Здоровега, теория журналистики.

Стаття надійшла до редколегії 26.02.2008

Прийнята до друку 14.04.2009